

L'ÈTICA DE LES ORGANITZACIONS SANITÀRIES, L'ACREDITACIÓ I ELS COMITÈS D'ÈTICA ASSISTENCIAL

Pablo Hernando Robles, vicepresident del Comitè de Bioètica de Catalunya. Director del Servei d'Atenció al Client de la Corporació Sanitària Parc Taulí de Sabadell.

Fins fa relativament poc temps, parlar d'ètica s'identificava amb una dimensió únicament personal i subjectiva. El reconeixement de l'ètica en les organitzacions sanitàries suposa descobrir una nova dimensió institucional i intersubjectiva. I en la mesura que té aquests dos atributs, està lligada a la qualitat.

Em proposo descriure què és l'ètica de les organitzacions sanitàries, la seva gènesi i el seu lligam amb la qualitat i, finalment, l'exemple de desenvolupament que ha significat a Catalunya l'acreditació de centres sanitaris d'aguts i la seva relació amb els comitès d'ètica assistencial.

Què és l'ètica de les organitzacions sanitàries?

Intuïtivament, el mateix nom ja ens diu que forma part d'un grup anomenat *ètica de les organitzacions*. Aquesta ètica implica la convicció, en paraules d'Adela Cortina, que “(U)na institución se caracteriza por la consideración explícita de unos valores, con los que trata de identificar a las personas que la integran, perfeccionando los motivos de sus acciones y educándolos en este sentido.”¹ Aquesta convicció també va acompanyada d'arguments utilitaristes, que bàsicament són tres:

- a) Aquesta ètica neix perquè les organitzacions guanyin legitimitat, i puguin recuperar la confiança dels ciutadans.
- b) Per diferenciar-se de la resta d'organitzacions, per guanyar qualitat. D'igual forma que una institució sanitària tracta d'assolir l'excel·lència en algunes àrees (des del trasplantament fins a determinades malalties infeccioses), també pot tractar d'assolir l'excel·lència en aquesta àrea.
- c) Perquè les normes, les lleis, mai no són suficients. Tot no es pot reglamentar. Les normes legals són una ètica de mínims, no d'excel·lència, i en les nostres

¹ Cortina A. *Ética de la empresa*. Madrid: Trotta, 1994.

Secció: DEBATS ACTUALS EN BIOÈTICA

institucions tractem d'assolir l'excel·lència, no només els mínims. Es vol l'excel·lència en qualitat.

Dit això, ja podem oferir una definició de l'*ètica de les organitzacions sanitàries* (EOS): “[...] es una parte de la bioética que se ocupa de la deliberación sobre los valores relevantes para una organización sanitaria, y de su aplicación a todos los procesos (clínicos y de gestión) que realiza en relación a sus partes interesadas (*stakeholders*) en orden a convertirla en una organización de excelencia”².

Deia abans que neix per guanyar legitimitat. La seva gènesi així ho demostra. Els drets dels pacients van sorgir com a resposta d'una organització (National Welfare Rights Organization, NWRO³) a la petició de la Joint Commission per proposar canvis en l'acreditació d'hospitals, a fi de guanyar legitimitat. Els drets dels pacients són una part essencial dels continguts exigits posteriorment per aquesta entitat d'acreditació de qualitat.

I té a veure amb la qualitat?

El que s'ha esmentat anteriorment ho vincula directament. La Joint Commission és una organització acreditadora de qualitat que a partir de 1995 va incloure en el seu manual d'acreditació un capítol dedicat als drets dels pacients i l'ètica de l'organització on es concretava, en forma d'estàndards, els continguts d'aquesta disciplina. Tant és així que altres models de qualitat també han inclòs aquesta dimensió en les seves exigències.⁴

² Simón P. (ed.) *Ética de las organizaciones sanitarias. Nuevos modelos de calidad*. Madrid. Triacastela, 2005.

³ Hernando P. Los derechos de los pacientes: una cuestión de calidad. *Rev Calidad Asistencial* 2005, 20(6): 353-6.

⁴ *Op. cit.* Simón, P. En aquest treball hi ha un recull de les exigències d'EOS des de diversos models de qualitat com són la European Foundation for Quality Management (EFQM), la Joint Commission International Accreditation (JCIA), l'Organització Internacional per a la Normalització (ISO), Canadian Council on Health Services Accreditation (CCHSA) i el Health Quality Service (HQS).

Secció: DEBATS ACTUALS EN BIOÈTICA

Aquest lligam és important i habitualment és difícil de reconèixer en les organitzacions sanitàries. Sense aquesta dimensió d'ètica institucional serà molt difícil fer realitat fites pròpies de la bioètica clínica. A tall d'exemple, difícilment s'aconseguirà la participació dels pacients en les seves decisions sanitàries si la institució no facilita formació, temps, documentació, i també avaluació.

Habitualment es reconeixen dues accions en la institucionalització de l'EOS: els comitès d'ètica i la realització de codis ètics. De la mateixa forma que la dimensió de qualitat de control de les infeccions s'institucionalitza amb un comitè, el mateix passa amb els comitès d'ètica en el cas de l'EOS.

El desenvolupament a Catalunya i la seva relació amb el comitè d'ètica assistencial (CEA)

En aquests darrers anys s'ha produït un procés d'acreditació al nostre país que crec que ha passat una mica desapercebut. Es tracta del l'acreditació de centres sanitaris d'aguts. Per alguns, ha tingut un excés de formalisme. Si m'interessa destacar aquest procés és perquè hi havia una sèrie d'estàndards, "Ètica i drets del client", que representen la primera vegada que es reconeix al nostre entorn l'exigència d'una ètica de l'organització, i vinculada amb la qualitat. En el contingut⁵ s'especifiquen les diverses exigències. N'hi ha moltes que, encara que no s'exigeixi formalment, tenen a veure amb les funcions tradicionalment desenvolupades pels comitès d'ètica assistencial. Seria interessant conèixer els seus resultats, treball que podria analitzar el mateix Comitè de Bioètica de Catalunya. En molts centres, abans d'aquesta exigència d'acreditació, existien comitès d'ètica assistencial, existència que, cal recordar, és voluntària.

Dic tot això perquè als EUA es van produir una sèrie de fets, relacionats amb l'exigència d'acreditació, que van tenir influències positives i negatives en el desenvolupament dels comitès d'ètica assistencial.

⁵ <http://www.gencat.cat/salut/depsalut/pdf/essencials2005.pdf>

Secció: DEBATS ACTUALS EN BIOÈTICA

- a) Les influències positives tenen a veure amb el que ja s'ha dit abans. El reconeixement de la importància institucional d'aquesta dimensió, importància de qualitat.
- b) Les influències negatives es relacionen amb el fet que, en tant que hi hagi una exigència normativa, la tendència pot ser únicament donar-ne resposta formal sense la convicció interna que és una necessitat, que també és una dimensió de qualitat. Em consta que, en algun cas, a corre cuita, s'ha format més d'un comitè d'ètica assistencial. Un "efecte secundari" d'aquesta situació és l'anomenat *creixement insuficient (failure to thrive syndrome*⁶), síndrome en el qual poden estar situats també algun dels nostres comitès. Recordem la seva "simptomatologia"⁷ típica:
- Qüestionament de la rellevància clínica del CEA i desconeixement de la seva existència per part dels professionals de l'hospital.
 - Absentisme dels membres en les activitats pròpies del comitè i falta de presència d'aquest en sectors o àmbits rellevants de l'organització.
 - Dubtes entre els membres dels CEA sobre la finalitat i la utilitat del comitè.

Tot i això, s'ha fet un pas endavant. A l'ètica se li reconeix una dimensió organitzativa, més enllà de la tradicional de la bioètica clínica, que la possibilita i l'amplia.

⁶ La revista *HEC Forum* va dedicar un número monogràfic a aquest tema. *HEC Forum*, desembre 2006; 18 (4): 279-376.

⁷ Kuczewski M. G. When your healthcare ethics committee 'fails to thrive'. *HEC Forum*, setembre 1999; 11(3): 197-207.

Bibliografia

Cortina A. *Ética de la empresa*. Madrid: Trotta, 1994.

Hernando P. Los derechos de los pacientes: una cuestión de calidad. *Rev Calidad Asistencial* 2005, 20(6): 353-6.

HEC Forum, december 2006; 18 (4): 279-376.

Kuczewski MG. When your healthcare ethics committee 'fails to thrive'. *HEC Forum*, 1999; 11(3): 197-207.

Simón P. (ed) *Ética de las organizaciones sanitarias. Nuevos modelos de calidad*. Madrid. Triacastela, 2005.